

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 37.048.45

DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i35.1094>**О. В. Бутурліна**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9603-4752>

кандидат філософських наук, доцент,

завідувач кафедри управління інформаційно-освітніми проектами

Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради

Т. В. ЛисоколенкоORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1545-8682>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ
В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ**

Постановка проблеми. Сьогодні технології змінили спосіб навчання і роботи людей. У цифровому світі деякі професії застарівають, в той час як з'являються нові професії, а також альтернативні або нетипові форми зайнятості. Модернізація системи освіти і впровадження інноваційних моделей навчання є необхідною передумовою успішного економічного розвитку України та її регіонів. У даних умовах виникає необхідність у пошуку нових більш ефективних моделей профорієнтації, які б базувалися на соціальному партнерстві, неперервності навчання та практикоорієнтованих моделях навчання. Саме такий підхід дозволить підготувати молодих людей до майбутнього ринку праці та зробити правильний вибір майбутньої професії.

У сучасній Україні перешкодою для успішного розвитку професійної орієнтації є те, що вона, як правило, розрахована на деякого середнього учня; відсутній індивідуальний, диференційований підхід до особистості школяра. Профорієнтаційна робота має переважно декларативний характер, не надаючи можливості кожному спробувати себе в різних видах практичної діяльності. Переважають пасивні форми роботи.

Складність і комплексність проблеми профорієнтації обтяжується відсутністю сучасних знань у викладачів і батьків про стан структури економіки, попит на ринку праці і навіть існуючі професії та робочі місця. З іншого боку – відсутня зацікавленість і недостатня участь роботодавців у функціонуванні системи освіти, а також у формуванні уявлень про економіку регіону. Молодь, яка закінчує навчальні заклади переважно має теоретичні знання, тоді як практичний досвід і можливості застосовувати свої знання на практиці, відсутні. З огляду на актуальність, складність та важливість вирішити проблеми профорієнтаційного супроводу у 2021 році кафедрою управління інформаційно-освітніми проектами Комунального закладу вищої освіти

«Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради» (далі: КЗВО «ДАНО» ДОР») розпочато дослідно-експериментальну роботу: «Створення регіональної моделі інноваційної профорієнтації на засадах соціального партнерства (Школа-економіка)» [5]. У межах дослідно-експериментальної роботи важливим є проведення моніторингових досліджень, як індикаторів вимірювання змін, визначення успішності / неуспішності стратегії реалізації мети дослідження. Відповідно, протягом 21.01.–21.02.2022 р. співробітники КЗВО «ДАНО» ДОР проводили опитування «Стан готовності закладів загальної середньої освіти до впровадження експерименту «Створення регіональної моделі інноваційної профорієнтації на засадах соціального партнерства (Школа-економіка)».

Аналіз останніх досліджень. Враховуючи практикоорієнтований характер представлених матеріалів, варто зазначити, що дослідження з тематики профорієнтації варто умовно поєднати у кілька груп, перша – це ґрунтовні теоретичні розробки українських науковців [2; 6; 7; 8; 9; 10] та емпіричні дослідження з профорієнтаційної тематики [1; 3; 4; 11; 12]. На особливу увагу заслуговує збірка матеріалів Всеукраїнських психолого-педагогічних читань: «Профорієнтація: стан і перспективи розвитку» [6], де профорієнтація аналізується як комплексне ґрунтовне явище, до реалізації якого долучено значне коло фахівців. Українські дослідники Бойчук В., Коношевський Л. та Сагадіна О. у роботі «Професійна орієнтація учнів у закладах загальної середньої освіти» висвітлюють поради щодо оптимального професійного самовизначення учнів у сучасному закладі загальної середньої освіти [2]. Українські дослідники Шпак О., Булавенко С., Примаченко Н. обґрунтовують необхідність свідомого вибору професії у шкільні роки, докладно розглядають підходи до профорієнтаційної роботи у закладах загальної середньої

освіти та їх вплив на соціалізацію учнів [9]. В аспекті останніх моніторингових досліджень, присвячених тематиці профорієнтації у середовищі учнівської молоді, варто виділити ґрунтовне дослідження: «Базове моніторингове дослідження щодо професійної орієнтації учнів у закладах ЗСО» [1] та наприклад, наукову статтю Максимович О. «Професійні орієнтації підліткової молоді Прикарпатського регіону (за результатами опитування учнів закладів загальної середньої освіти м. Івано-Франківськ)» [3], у якій представлено дані опитування щодо професійної орієнтації учнів випускних класів м. Івано-Франківськ, її чинників та структури. Відповідно, з тематики профорієнтаційної роботи наявні ґрунтовні дослідження, однак, враховуючи регіональні особливості, обумовлені різними економічними складниками, швидкі зміни попиту на ринку праці України, треба зазначити, що дослідження, присвячені висвітленню різноманітних складників проведення профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю, не втрачають актуальності.

Мета. Представити результати проведеного опитування в аспекті особливостей здійснення профорієнтаційної роботи в межах експериментальних закладів Дніпропетровщини.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводилося методом он-лайн – опитування за допомогою сервісу google – форми. До участі в опитуванні залучалися педагогічні працівники 30 експериментальних закладів загальної середньої освіти Дніпропетровщини. Зокрема це: 10 представників від кожного експериментального закладу освіти, серед яких: 2 керівника (директори, заступники), 2 вчителі початкових класів, 6 осіб з числа вчителів-предметників (визначалися координатором експерименту з числа членів творчої групи). Кількість респондентів – 263. Вибірка репрезентувала опитаних за наступними параметрами: стать, місце роботи, посада. Запитання в анкеті: закриті безальтернативні, альтернативні, відкриті запитання.

Портрет респондента. За займаною посадою: 54% – вчителі-предметники, 17,5% – вчителі почат-

кових класів, 14,1% – заступники директорів, 8,7% – директори, 5,7% – категорія інше, куди найчастіше відносяться психологи та соціальні педагоги закладу освіти. 91,3% опитаних – жінки.

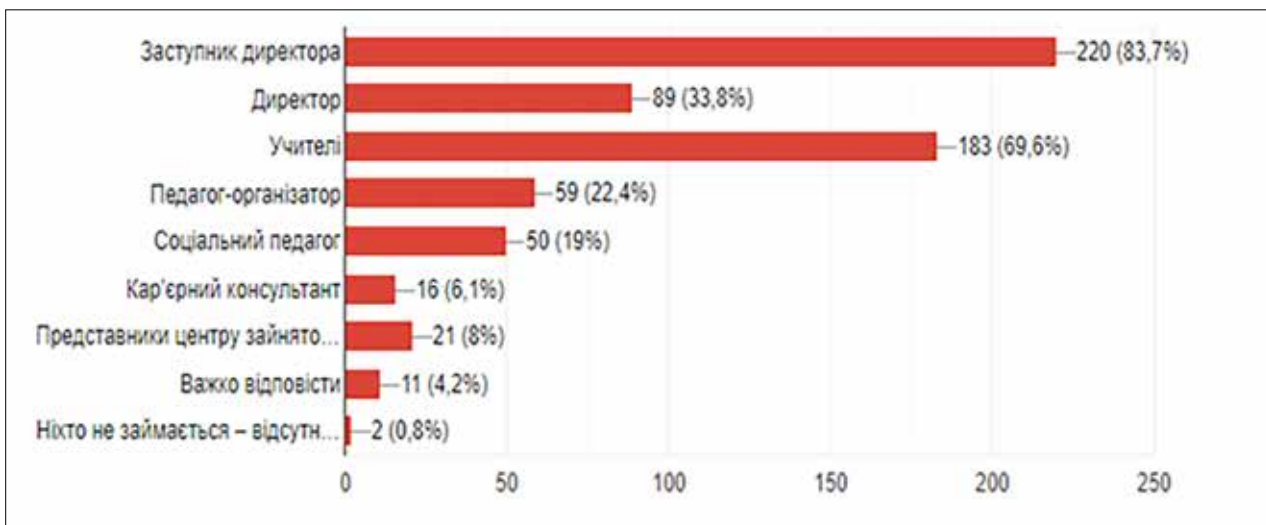
89% опитаних освітян вказали на те, що у їх навчальному закладі організовано профорієнтаційну роботу, втім 10,3% – зазначили, що їм важко відповісти на це запитання. 0,8% респондентів зазначили, що така робота не організована.

83,7% респондентів вказали, на те що у закладі освіти профорієнтаційною роботою займається заступник директора; 69,6% – вчителі; 33,8% – директор; 22,4% – педагог-організатор; 19% – соціальний педагог; 8% – представники центру зайнятості; 6,1% – кар'єрний консультант; 4,2% респондентів обрали варіант «важко відповісти», 0,8% респондентів вказали на те, що профорієнтаційною роботою не займається ніхто. Аналіз відкритого запитання дозволяє вказати на наступне. Серед причин відсутності профорієнтаційної роботи респонденти вказують на: «Відсутність кваліфікованої допомоги» та «Потребу в окремій посаді та ставці у закладі освіти» (Графік № 1).

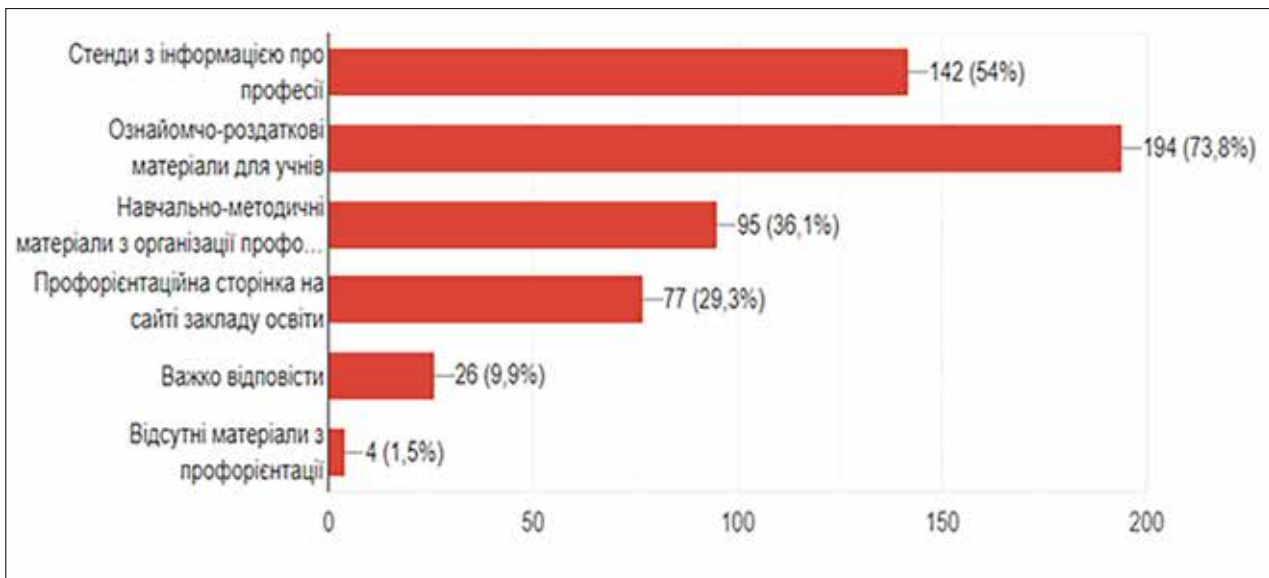
Відповіді респондентів на запитання про те, які навчально-методичні матеріали з профорієнтаційної тематики наявні у вашому закладі освіти розподілилися таким чином:

- Ознайомчо-роздаткові матеріали для учнів – 73,8%.
 - Стенди з інформацією про професії – 54%.
 - Навчально-методичні матеріали з організації профорієнтаційної роботи для вчителів – 36,1%.
 - Профорієнтаційна сторінка на сайті закладу освіти – 29,3%.
 - Важко відповісти – 9,9%.
 - Відсутні матеріали з профорієнтації – 1,5%.
- (Графічне представлення на Графіку № 2).

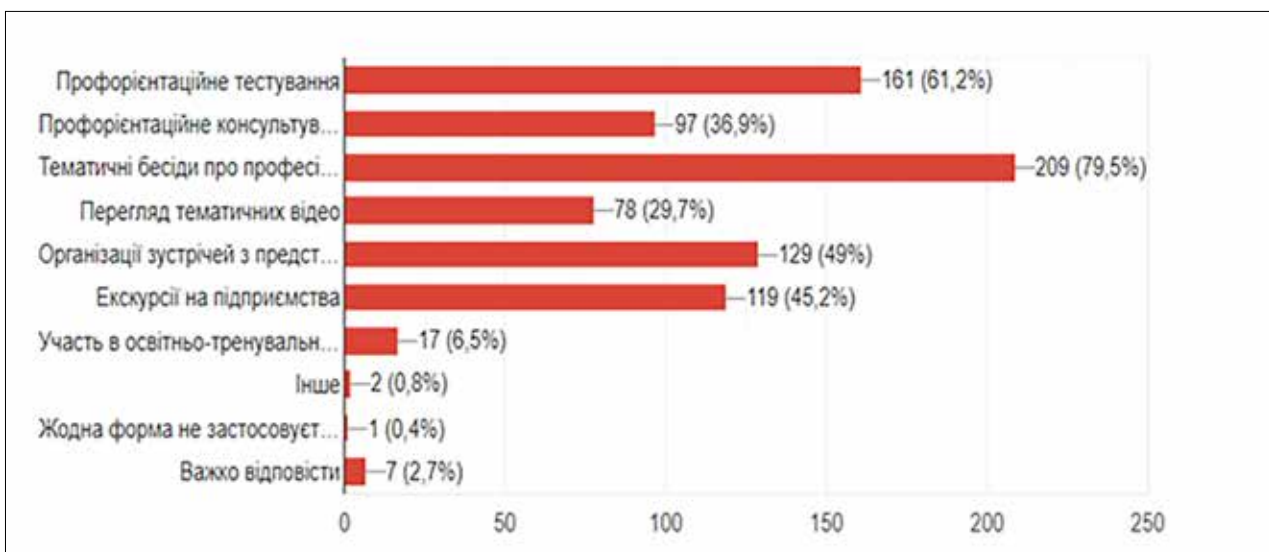
79,5% респондентів вказали на те, що у їх закладі освіти застосовується така форма профорієнтаційної роботи як «тематичні бесіди про професії на класних годинах»; 61,2% – «Профорієнтаційне тестування»; 45,2% – «Експерсії на підприємства»; 36,9% – «Про-

Графік № 1. Відповіді на запитання:
«Хто у вашому закладі освіти займається профорієнтаційною роботою?»

**Графік № 2. Відповіді на запитання:
«Які наочні/навчально-методичні матеріали з профорієнтаційної тематики наявні у вашому закладі освіти?»**

**Графік № 3. Відповіді на запитання:
«Які форми профорієнтаційної роботи застосовуються у вашому закладі освіти?»**

форієнтаційне консультування»; 29,7% – «Перегляд тематичних відео»; 6,5% респондентів вказали на участь в освітньо-тренувальних програмах. (Графічне представлення на Графіку № 3).

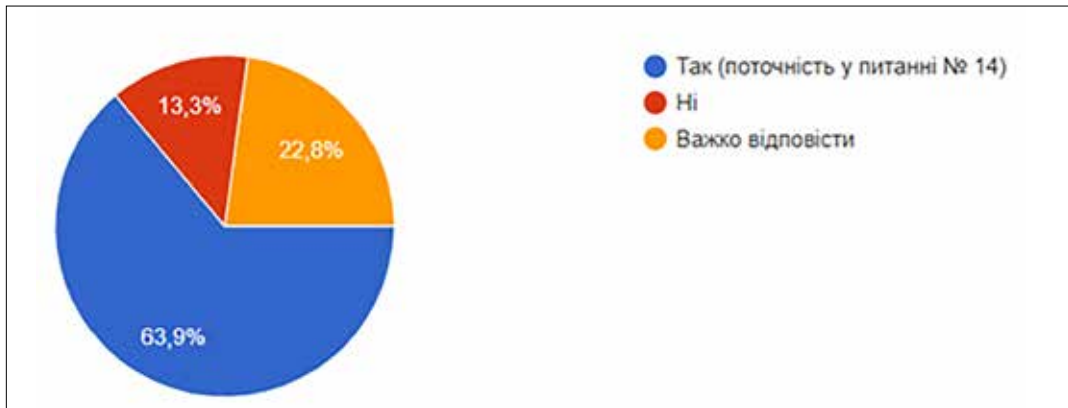
Залученість батьків до профорієнтаційної роботи представлена на графіку № 4.

Особливості залучення батьків до профорієнтаційної роботи виглядає наступним чином: «Батьки допомагають в організації й проведенні різноманітних екскурсій» – 69,8% відповідей респондентів; «Батьки приймають участь у тематичних профорієнтаційних тижнях / заходах» – 43,3%; «Батьки допомагають в оформленні профорієнтаційних стендів» – 9,3%. Про інші форми залучення батьків зазначили 11,6% рес-

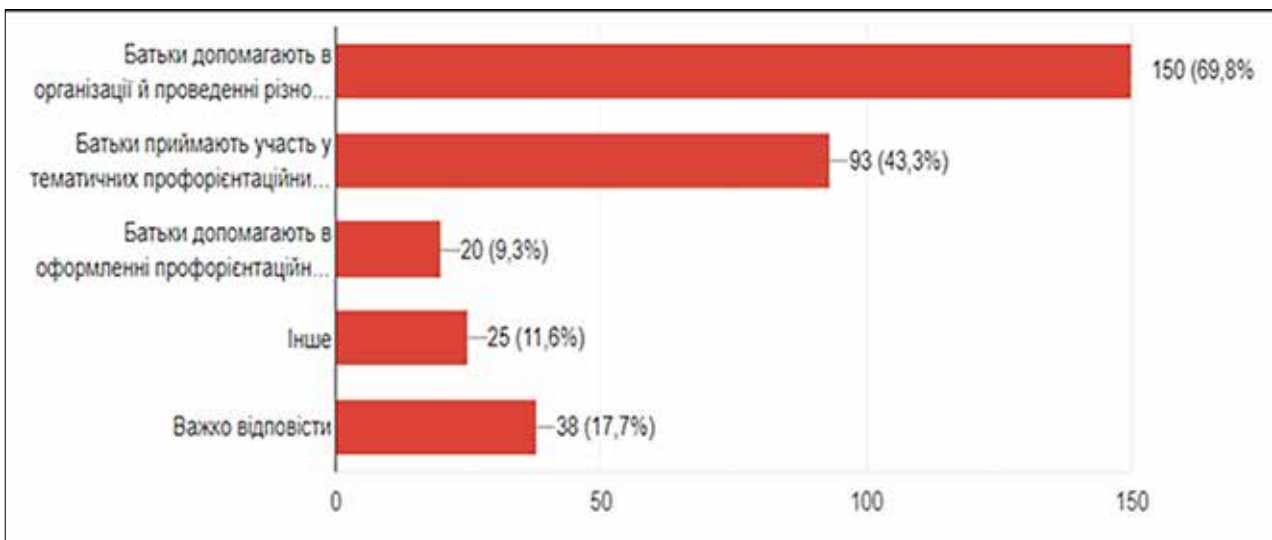
пондентів. Не визначилися з відповіддю на це запитання 17,7% опитаних освітян. (Графік № 5).

58,2% респондентів стверджують, що є можливість здійснювати профорієнтацію при вивченні окремих тем з курсу, що викладається учням; частково згодні з цим твердженням – 30,4% опитаних; 5,7% респондентів відзначили, що профорієнтація має проводитись в межах окремого курсу. Не визначилися з відповіддю на це запитання – 3,8% респондентів. Про інші позиції заявили 0,8% респондентів. (Графік № 6).

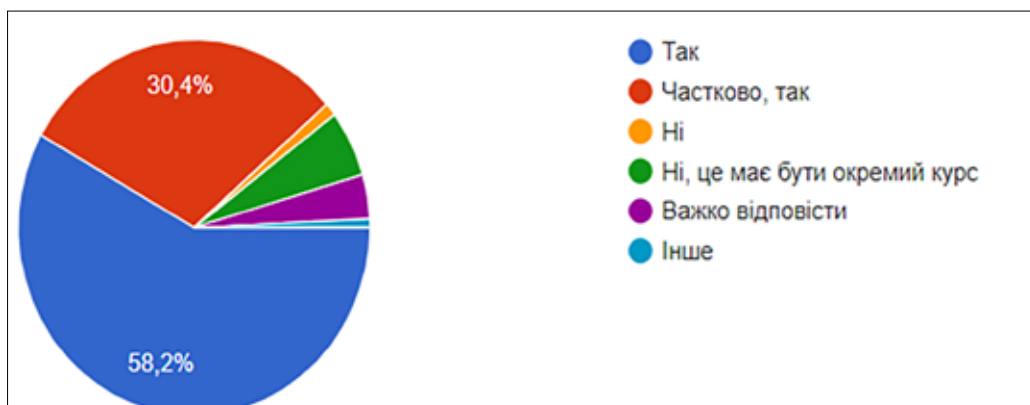
Для ефективної організації та проведення профорієнтаційної роботи у закладі освіти респонденти потребують: – Ознайомлення з міжнародним досвідом організації профорієнтаційної роботи зі школярами – 43,7%.

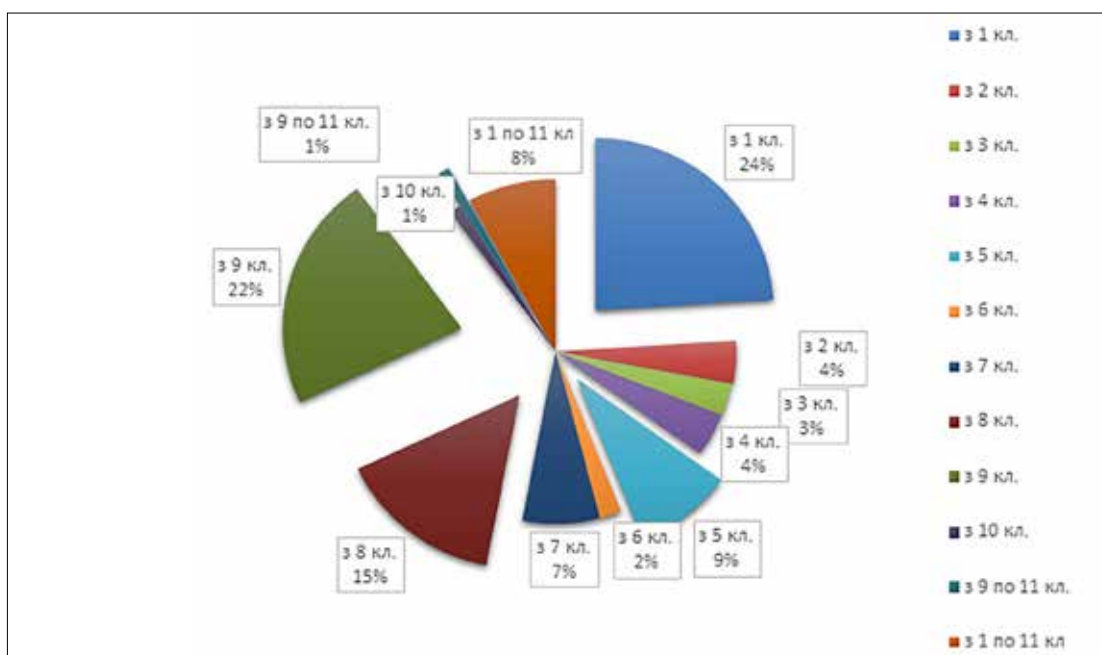
Графік № 4. Відповіді на запитання: «Чи залучені батьки до профорієнтаційної роботи?»

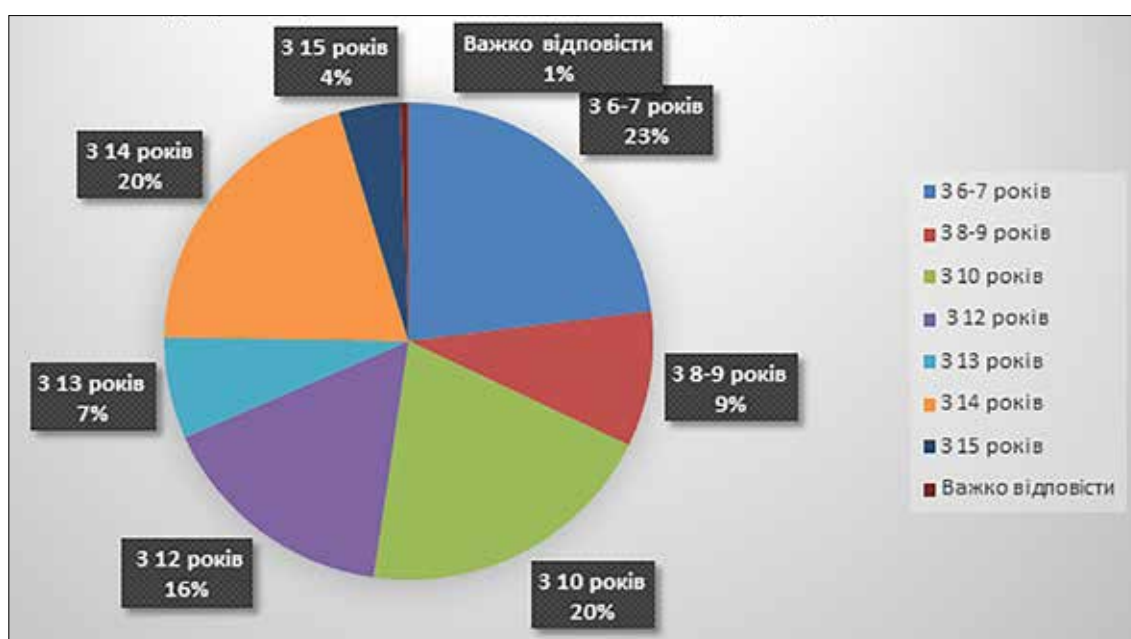
Графік № 5. Відповіді на запитання: «Яку саме участь беруть батьки в організації профорієнтації у закладі освіти?»

Графік № 6. Відповіді на запитання: «Як Ви вважаєте, чи є можливість здійснювати профорієнтацію при вивченні окремих тем з Вашого предмету/курсу?»

Графік № 7. Відповіді респондентів на запитання:
«З якого класу розпочинається профорієнтаційна робота у вашому закладі освіти?»

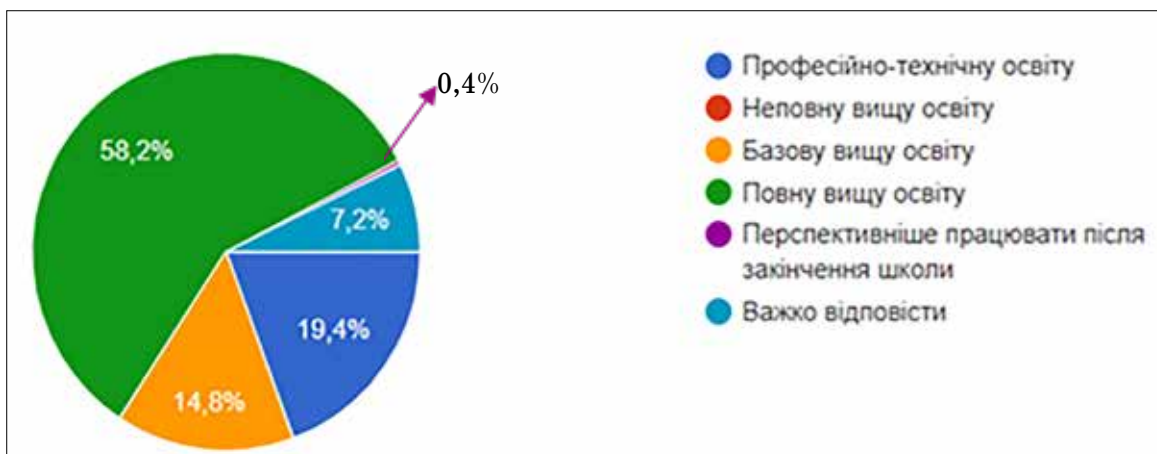

Графік № 8. Відповіді на запитання:
«З якого віку, на Вашу думку, доцільно розпочинати профорієнтаційну роботу?»

- Тематичних тренінгів – 39,9% .
- Якісних методичних матеріалів – 37,3% .
- Ознайомлення з роботою представників різних професій на підприємствах (екскурсії) – 35,7% .
- Допомоги кар’єрного консультанта – 25,9% .
- Комп’ютерних програм – 17,5% .
- Підвищення кваліфікації у режимі онлайн – 17,5% .
- Дидактичних матеріалів – 15,6% .
- Підвищення кваліфікації у режимі оф лайн – 8,7% .
- Все перераховане вище – 17,1% .

- Організації тематичної самопідготовки для вчителів у закладі освіти – 2,7% .
- Важко відповісти – 2,3% .
- Не потребує допомоги – 0,4% .
- Думки респондентів щодо класу, з якого розпочинається профорієнтаційна робота представлені на графіку № 7.

Думки респондентів щодо віку, з якого доцільно розпочинати профорієнтацію представлені на графіку № 8.

Графік № 9. Відповіді на запитання: «Як Ви вважаєте, яку освіту найперспективніше отримувати молоді після закінчення школи?»

Перелік найперспективніших професій на думку респондентів виглядає наступним чином:

- Професії, що пов'язані з ІТ сферою (комп'ютерні технології, аналітики ІТ, фахівці у сфері робототехніки, програмісти) – 54%.
- Медичні працівники різних ланок – 15%.
- Робітничі спеціальності (різні за змістом) – 15%.
- Фахівці у галузі юриспруденції – 10%.
- Вчителі – 9%.
- Інженери (різні галузі) – 9%.
- Економіст / фінансист – 8%.
- Менеджер – 7%.
- Будівельники – 7%.
- Психологи – 6%.
- Фахівці у сфері екології – 5%.

Респонденти також виділили – дизайнер, журналіст, перекладач, фахівець з логістики, фахівець з аграрного сектору, військовий, перукар, фізик, металург тощо.

На графіку № 9 представлені відповіді респондентів на запитання про те, яку саме освіту найперспективніше отримувати.

Висновки. Система профорієнтаційної роботи в експериментальних закладах освіти наявна, про це свідчать наступні положення: 89% опитаних освітян вказали на те, що у їх навчальному закладі організовано профорієнтаційну роботу; профорієнтаційною роботою займаються заступник директора (83,7%), вчителі (69,6%); 6,1% респондентів вказали, що профорієнтаційною роботою займається кар'єрний консультант. Втім 10,3% – зазначили, що їм важко відповісти на запитання про те, хто займається профорієнтаційною роботою, 0,8% респондентів вказали на те, що така робота у закладі освіти не ведеться. Серед причин відсутності профорієнтаційної роботи респонденти вказують на: «Відсутність кваліфікованої допомоги» та «Потребу в окремій посаді/ставці у закладі освіти».

Для проведення профорієнтаційної роботи в експериментальних закладах освіти найчастіше використовують:

- Ознайомчо-роздаткові матеріали для учнів (73,8%)
- Стенди з інформацією про професії (54%)
- Навчально-методичні матеріали з організації профорієнтаційної роботи для вчителів (36,1%).

До найпоширеніших форм профорієнтаційної роботи в експериментальних закладах освіти респонденти віднесли:

- Тематичні бесіди про професії на класних годинах (79,5%);
- Профорієнтаційне тестування (61,2%);
- Профорієнтаційне консультування (36,9%);
- Екскурсії на підприємства (45,2%).

Окрім цього, 58,2% респондентів стверджують, що є можливість здійснювати профорієнтацію при вивченні окремих тем з курсу, що викладається учням; Частково згодні з цим твердженням – 30,4% опитаних.

63,9% респондентів заявили про залученість батьків до профорієнтаційної роботи, що в переважній більшості реалізується шляхом:

- Допомоги батьків в організації й проведенні різноманітних екскурсій» (69,8%);
- Залученості батьків до участі у тематичних профорієнтаційних тижнях / заходах (43,3%).

Для ефективної організації та проведення профорієнтаційної роботи у закладі освіти респонденти в найбільшій мірі потребують:

- Ознайомлення з міжнародним досвідом організації профорієнтаційної роботи зі школярами (43,7%)
- Тематичних тренінгів (39,9%)
- Якісних методичних матеріалів (37,3%)
- Ознайомлення з роботою представників різних професій на підприємствах (екскурсії) (35,7%).

Думки респондентів з приводу того, коли доцільно розпочинати профорієнтаційну роботу не мають домінують, рясніючи різноманітністю обраних позицій з певним переважанням наступних показників: з 6–7 р. (23%), з 14 р. (20%), з 10 р. (20%), з 12 р. (16%).

Найперспективнішими професіями, на думку респондентів є ІТ галузь (54%), треба відзначити, що більше подібної сталості у визначенні перспективних професій, у відповідях респондентів, не спостерігається.

Рекомендації з практичного використання отриманих результатів. Враховуючи практичну спрямованість проведеного дослідження, варто окреслити можливі подальші кроки освітянської спільноти з удосконалення організаційної системи та механізмів здійснення профорієнтації у загальноосвітніх закладах.

Необхідно розробити систему роботи з учителями експериментальних закладів освіти, яка буде спрямована на ознайомлення з новими підходами по здійсненні профорієнтаційної роботи та апробування їх в межах закладів освіти.

Педагоги потребують спеціальної підготовки профорієнтаційного спрямування: організації тематичних курсів та тренінгів, якісних методичних матеріалів тощо.

Необхідно допомогти освітянам розробити нові механізми залучення до профорієнтаційної роботи батьків та представників бізнесу.

Профорієнтація в освітньому середовищі сьогодні постає як комплексне явище, яким займаються різні фахівці. Форми роботи, які є домінуючими в експериментальних навчальних закладах дають змогу припустити, що можливості інформаційних технологій використовуються не в повній мірі, домінують традиційні форми роботи. Що може свідчити про системне відставання профорієнтації учнів від запитів сучасних здобувачів освіти та потреб ринку праці. Рекомендувати закладам освіти розширити форми профорієнтаційної роботи, осучаснивши їх.

Щодо забезпечення кар'єрного супроводу школярів. На думку респондентів професійну орієнтацію треба починати у різних вікових групах. Тут ненабагато переважає молодший шкільний вік, що дозволяє говорити про можливу потребу ранньої профорієнтації та констатувати, що сучасна профорієнтаційна робота виступає як процес. Рекомендувати спланувати профорієнтаційну роботу з різними класами учнів, яка мала б вигляд щорічного нашарування знань.

Література

1. Базове моніторингове дослідження щодо професійної орієнтації учнів у закладах ЗСО. Інформаційні матеріали. МОН України, ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2020. 57с.

2. Бойчук В. М. Коношевський Л. Л., Сагадіна О. Ю. Професійна орієнтація учнів у закладах загальної середньої освіти. *Zbiór artykułów naukowych recenzowanych*. Warszawa, 2018. С. 39–45.

3. Максимович О. В. Професійні орієнтації підліткової молоді Прикарпатського регіону (за результатами опитування учнів закладів загальної середньої освіти м. Івано-Франківськ). *Young*. 2018. Т. 60. №. 8.

4. Молодь України 2021. Звіт за результатами репрезентативного соціологічного дослідження. 2021. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzhen/sociologichni-doslidzhennya>

5. Про організацію дослідно-експериментальної роботи за темою «Створення регіональної моделі інноваційної профорієнтації на засадах соціального партнерства на 2021-2024 роки». Наказ Департаменту освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації № 491/0/212-21.

6. Профорієнтація: стан і перспективи розвитку : зб. мат. Х ювілейних Всеукраїнських психолого-педагогічних читань. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020. 147 с.

7. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи. *CEDOS*. URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonomfakty-ta-stereotypy>

8. Тілікіна Н. В. Проблеми профорієнтації в Україні як передумова зростання освітньої та трудової міграції молоді. *ДУ Державний інститут сімейної та молодіжної політики*, 2019. URL: <https://dismp.gov.ua/problemu-proforientatsii-v-ukraini-ia-k-peredumova-zrostan-nia-osvitnoi-ta-trudovoi-mihratsii-molodi/>

9. Шпак О., Булаченко С., Примаченко Н. Профорієнтаційна робота в закладах загальної середньої освіти як основа соціалізації школярів. *Молодь і ринок*. 2019. №. 11(178). URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.191567>

10. Щербак О. В. Профільне навчання закладів загальної середньої освіти: теоретичний аспект. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності* : зб. тез доповідей. 2019. С. 46–48.

11. Global Education Digest 2006: Comparing Education Statistics Across the World. UNESCO Institute for Statistics. Montreal, 2006. 132 p. URL: www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/ged/2006/GED2006.pdf

12. Global Education Digest 2011: Comparing Education Statistics Across the World. UNESCO Institute for Statistics. Montreal, 2011. 312 p. URL: www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/ged/2006/GED2011.pdf

Анотація

Бутурліна О. В., Лисоколенко Т. В. Особливості організації профорієнтаційної роботи в експериментальних закладах освіти Дніпропетровщини. – Стаття.

У статті представлено результати проведеного соціологічного дослідження «Стан готовності закладів загальної середньої освіти до впровадження експерименту «Створення регіональної моделі інноваційної профорієнтації на засадах соціального партнерства (Школа-економіка)» в аспекті особливостей здійснення профорієнтаційної роботи в межах експериментальних закладів Дніпропетровщини. Увага акцентується на тому, що модернізація системи освіти і впровадження інноваційних моделей навчання є необхідною передумовою успішного економічного розвитку України та її регіонів, що підсилює необхідність пошуку нових більш ефективних моделей профорієнтації, яка б базувалася на основі соціального партнерства, неперервності навчання та практико орієнтованих моделей навчання. Традиційні підходи до проведення профорієнтаційної роботи в переважній більшості мають декларативний характер, не надаючи можливості кожному спробувати себе в різних видах практичної діяльності. Логіка викладу дослідницького матеріалу відбувається крізь представлення відповідей респондентів – освітян на питання, що пов'язані з розкриттям підходів до організації профорієнтаційної роботи в експериментальних закладах загальної середньої освіти та розкриття прийомів профорієнтаційної роботи, що застосовуються. Враховуючи практичну спрямованість проведеного дослідження, автори окреслюють можливі подальші кроки освітянської спільноти з удосконалення організаційної системи та механізмів здійснення профорієнтації у загальноосвітніх закладах. Отже, необхідно розробити систему роботи з учителями експериментальних закладів освіти, яка буде спрямована на ознайомлення з новими підходами по здійсненні профорієнтаційної роботи та апробування їх в межах закладів

освіти. Педагоги потребують спеціальної підготовки профорієнтаційного спрямування: організації тематичних курсів та тренінгів, якісних методичних матеріалів тощо. Рекомендувати закладам освіти розширити форми профорієнтаційної роботи, осучаснивши їх. Рекомендувати спланувати профорієнтаційну роботу з різними класами учнів, яка мала б вигляд щорічного нашарування знань.

Ключові слова: соціологічне дослідження, профорієнтаційна робота, форми організації профорієнтаційної роботи, майбутня професія.

Summary

Buturlina O. V., Lysokolenko T. V. Features of the organization of career guidance work in experimental educational institutions of Dnipropetrovsk region. – Article.

The article presents the results of a sociological study «The state of readiness of general secondary education institutions to implement the experiment «Creating a regional model of innovative career guidance based on social partnership (School-Economics)» in terms of career guidance within experimental institutions in Dnipropetrovsk region. Emphasis is placed on the fact that modernization of the education system and introduction of innovative learning models is a necessary prerequisite for successful economic development of Ukraine and its regions, which increases the need to find new more effective models of career guidance based

on social partnership, continuity of learning and practice-oriented learning models. The vast majority of traditional approaches to career guidance work are declarative in nature and do not give everyone the opportunity to try themselves in different types of practical activities. The logic of the presentation of research material is organized through the presentation of the answers of respondents – educators to questions related to the disclosure of approaches to the organization of career guidance work in experimental institutions of general secondary education and disclosure of career guidance techniques used. Given the practical orientation of the study, the authors outline possible further steps of the educational community to improve the organizational system and mechanisms for career guidance in secondary schools. Therefore, it is necessary to develop a system of work with teachers of experimental educational institutions, which will be aimed at getting acquainted with new approaches to the implementation of career guidance work and testing them within educational institutions. Teachers need special training in career guidance: organization of thematic courses and trainings, quality teaching materials, etc. To recommend educational institutions to expand the forms of career guidance work by modernizing them. To recommend career guidance work with different classes of students, which would look like an annual layering of knowledge.

Key words: sociological research, career guidance work, forms of organization of career guidance work, future profession.